

UOT: 338, 638.2

AZƏRBAYCANDA BARAMAÇILIĞIN İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ

N.Ə.ŞALBUZOV, A.H.SADIQOV

AKTN Kənd Təsərrüfatının İqtisadiyyatı ET İnstitutu

Respublikamızda baramaçılığın inkişaf etdirilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Məqalədə yeni iqtisadi şəraitdə kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsal edilməsində mühüm yer tutan ipəkçiliyin inkişaf etdirilməsi üçün, ipəkçilik sənayesinin xammalı olan baramaçılığın inkişaf etdirilməsinə ehtiyac olduğunu nəzərə alaraq barama istehsalının vacibliyi qeyd olunur. Bununla əlaqədar olaraq, ölkəmizdə baramaçılığın inkişaf tarixinə qısa nəzər salınmış, istehsal göstəriciləri təhlil edilmiş və gələcək inkişaf istiqamətləri araşdırılmışdır.

Açar sözlər: ipəkqurdu, barama, ipək, xammal, istehsal, qiymət

Ölkəmizdə ipəkçilik sənayesinin inkişafı ilə əlaqədar baramaçılığın inkişaf etdirilməsinə ehtiyac vardır. Azərbaycanda neft sektorunun inkişafına göstərilən qayğı ilə bərabər ipək sənayesinin də inkişafına xüsusi qayğı göstərilmişdir. Təbii ipəkdən hazırlanmış xalq istehlakı və digər mallar özünün keyfiyyətinə və gözəlliyinə görə isə əvəzsiz üstünlüklərə malikdirlər. Bununla bərabər qeyd etmək yerinə düşərdi ki, istər xam ipəyin, istərsə də xam ipəkdən hazırlanmış xalq istehlakı mallarının dünya bazarında qiyməti çox yüksək olmuşdur. Odur ki, xam ipəyin respublikamıza valyuta gətirəcək məhsullar sırasında olmasını unutmaq olmaz.

Ölkəmizdə barama istehsalına və ipəkçilik navesinə son illərdə lazımi diqqətin yetirilməməsi sticəsində respublikanın sənayesində və o cümlədən yüngül sənayenin tərkibində onun xüsusi çəkisi tədricən azalaraq 1995-ci ildə respublika sənayesində 0,1 %-ə, yüngül sənayedə isə 1 %-ə enmişdir. Halbuki 1990-cı ildə bu göstəricilər müvafiq olaraq 2,1 % və 10,9 % olmuşdur.

Azərbaycan respublikasında 1990-cı ildən başlayaraq ayrı-ayrı regionlarda xam ipək ipliynin istehsalı və ipək parça istehsalı 1995-ci ilə qədər get-gedə sıfıra enmişdir. Bunu aşağıdakı cədvəldən aydın görmək olar.

Cədvəl 1. Azərbaycan Respublikasının ayrı-ayrı regionları üzrə xam ipək ipliynin istehsalı (tonla)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Şəki	231	237	186	1464	1777	53,2	10
Naxçıvan MR	83	76,2	24,1	27	24	4	4
Cəmi	314	313,2	210,1	1491	1801	57,2	14

Azərbaycanın statistik göstəriciləri 1990-1996-cı illər

Cədvəldəki rəqəmdən məlum olur ki, Şəki rayonunda 1990-cı ildə 231 ton xam ipək ipliyni istehsal edilmişdir. 1996-cı ildə isə 10 ton xam ipək ipliyni istehsal olunmuşdur ki, bu da 1990-cı ilə nisbətən 1996-cı ildə 4,3 % təşkil etmişdir. Naxçıvan MR-da 1990-cı ildə 83 ton, 1996-cı ildə isə 4 ton xam ipək ipliyni istehsal edilmişdir ki, 1990-cı illə müqayisədə 1996-cı ildə 4,8 % olmuşdur.

Cədvəl 2. Azərbaycan Respublikasının ayrı-ayrı regionları üzrə ipək parça istehsalı (min kv m)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Bakı	2094	1853	1311	884	263	11	4
Yevlax	30	14	10	-	-	-	-
Şəki	29471	26351	19069	9620	4003	744	186
Şəmkir	823	940	256	41	29	20	-
Şamaxı	62	96	-	4	16	26	-
İsmayilli	722	573	447	340	142	-	-
Cəmi	33202	29827	21093	10889	4453	801	190

Cədvəldən aydın olur ki, Bakıda 4 min m² və Şəki rayonunda 1996-cı ildə 186 min m² ipək parça istehsal edilmişdir. Təəssüflə qeyd edək ki, 1996-cı ildə Yevlax, Şəmkir, Şamaxı və İsmayilli rayonlarında ipək parça istehsal edilməmişdir.

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda neft sənayesinin inkişafı qeyri-neft sektoruna, o cümlədən aqrar bölməyə kapital qoyuluşlarının artmasına şərait yaratmışdır. Bundan başqa neft maqnatları (N.Z.Tağıyev, Nobel qardaşları) tərəfindən toxuculuq sənayesinə vəsait qoyuluşu pambıqçılığın, baramaçılığın və yun istehsalının inkişafına təkan vermişdir. Nəticədə kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı əhalinin məşğulluğunun strukturunda mühüm rol oynamağa başlamışdır, xüsusilə də baramaçılığın istehsalının inkişafında.

Respublikamızda baramaçılıq əsasən beş təbii – iqtisadi zonada Naxçıvan, Şəki-Zaqatala, Aran, Şirvan və Yuxarı Qarabağ iqtisadi rayonlarında inkişaf etmişdir. Bu iqtisadi rayonlarda beş il ərzində orta hesabla respublikada istehsal olunan barama məhsulunun 82,6 faizini təşkil etmişdir. Əvvəllər, barama tədarükünə görə birinci yeri Özbəkistan, ikinci yeri isə Azərbaycan tuturdu.

Aydın olur ki, 1988-ci ildə Azərbaycan barama tədarükündə respublikalar arasında birinci yeri tutmuşdur. Yəni 1988-ci ildə Özbəkistan 35025 min ton barama istehsal etmişdir. Həmin ildə Azərbaycanda 5584 min ton barama tədarük edilmişdir. Cəmi barama tədarükünün 65,7 %-i Özbəkistanın və 10,5 %-i Azərbaycanın payına düşürdü. Hər hektardan istehsal olunan məhsuldarlığa görə Tacikistan (birinci yerdə)

Cədvəl 3. 1988-ci ildə barama istehsalının maya dəyəri və baramaçılıqda əmək məhsuldarlığı

№	Respublikalar	Tədarük (ton)	Cəmi % - lə	Məhsuldarlıq 1 hektardan sentnerlə	Baramanın maya dəyəri (manatla)	1 s baramaya əmək-saati (adam-saat)
1.	RSFSR	693	1,3	2,0	2300,8	1160,0
2.	Ukrayna	1104	2,1	1,0	1896,8	1531,0
3.	Özbəkistan	35025	65,7	3,55	887,7	463,0
4.	Qazaxıstan	295	0,5	2,41	1833,6	1728
5.	Gürcüstan	1827	3,4	1,96	1414,8	1337,0
6.	Azərbaycan	5584	10,5	2,00	855,5	409
7.	Moldaviya	226	0,4	1,53	2637,2	2610,0
8.	Qırğızıstan	1018	1,9	3,3	868,3	716,0
9.	Tacikistan	4165	7,8	4,0	917,2	611,0
10	Türkmenistan	3403	6,4	3,2	885,3	466,0
11	SSRİ	53341	100,0	3,06	951,8	634,0

4,0 sentner, Özbəkistan (ikinci yerdə) 3,55 sentner, Qırğızıstan isə (üçüncü yerdə) 3,3 sentner məhsul əldə etmişdir. Baramanın maya dəyəri Moldaviyada 2637,2 manat, Ukraynada 1896,8 manat, Özbəkistanda 887,7 manat və Azərbaycanda 855,5 manat təşkil etmişdir.

Zaman-zaman yetişdirilmiş və inkişaf etdirilmiş baramaçılıq Azərbaycanın qədim və əsas sahələrindən biridir. Azərbaycan barama istehsalı üzrə dünyada qabaqcıllar sırasına çıxmağa nail olmuşdur. Bunu cədvəl 3-dən daha aydın görmək olar.

Azərbaycan Respublikasında istehsal olunan yaş barama məhsulunun keyfiyyət tərkibini 1989-1993-cü illər üzrə isə cədvəl 4 - dən aydın görmək olar.

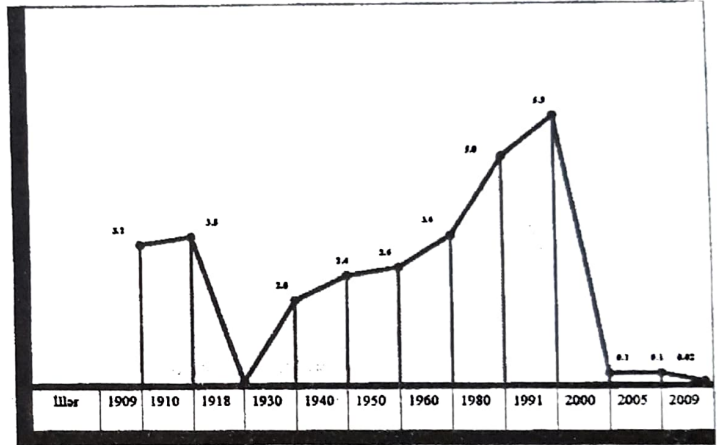
Cədvəl 4. Azərbaycan Respublikasında istehsal olunan yaş barama məhsulunun keyfiyyət tərkibi (1989-1993-cü illər üzrə)
Azərbaycanın statistik göstəriciləri 1989-1993-cü illər

İllər	Növlər üzrə barama istehsalı tonla	O cümlədən növlər üzrə miqdan və ümumi istehsalda xüsusi çəkisi								Zay və qara-çıxar	
		Damazlıq		Əla və I növ		II növ		III növ		miqdan ton	% - lə
		miqdan ton	% - lə	miqdan ton	% - lə	miqdan ton	% - lə	miqdan ton	% - lə		
1989	5262	79,0	1,5	2218,2	42,1	1211,9	23,0	953,7	18,1	806,2	15,3
1990	4904	83,3	1,7	2291,3	46,7	1088,0	22,2	715,5	14,6	725,4	14,8
1991	5921	80,8	1,4	2560,5	43,2	1332,0	22,5	1172,2	19,8	775,5	13,1
1992	5213	75,6	1,5	2216,0	42,5	1044,0	20,0	1095,6	21,0	781,8	15,0
1993	3202	42,3	1,3	1249	39,0	641,2	20,0	716,1	22,3	553,4	17,2

Cədvəldən göründüyü kimi son on illərdə Azərbaycanda istehsal olunan yaş barama məhsulunun həcmnin xeyli artmasına baxmayaraq, məhsulun keyfiyyətində ciddi irəliləyiş müşahidə olunmur. 1989-1993-cü illər ərzində isə barama məhsulunun keyfiyyət tərkibi aşağı olmuşdur. Belə ki, 1989-cu ilə nisbətən 1993-cü ildə damazlıq sahəsində 0,2 %, əlavə birinci növ 2,1 %, ikinci növ 3,0 5 azalmış və üçüncü növ isə 4,2 % artmışdır. Zay və qaraçıxar barama məhsulu 1,9 % çoxalmışdır. Buradan belə nəticəyə gəlmək olar ki, barama məhsulunun keyfiyyət göstəriciləri qənaətbəxş deyildir.

Son on illiklərdə Azərbaycanda istehsal olunan yaş barama məhsulunun həcmnin xeyli artmasına baxmayaraq, məhsulun keyfiyyətində ciddi irəliləyiş müşahidə olunmur. 1989-1993-cü illər ərzində isə barama məhsulunun keyfiyyət tərkibi daha da pisləşmişdir. Bunu biz yuxarıdakı cədvəldən də aydın görə bilərik. Məlumat üçün bilmək lazımdır ki, Azərbaycan əvvəlki illərdən 1991-ci ilə qədər yaş barama istehsalının həcminə görə dünyada Yaponiya, Çin, Cənubi Koreya, Hindistan, Özbəkistan, KXDR və Braziliyadan sonra 8-ci yeri tuturdu. Bu qiymətli məhsul növünün istehsalı kəskin azalmışdır.

Azərbaycanda barama istehsalının inkişaf səviyyəsini qrafikdən aydın görmək olar:

Qrafikdən göründüyü kimi barama istehsalının inkişaf səviyyəsi 1991-2000-ci illəri əhatə edir. 2005-2009-cu illərdə isə barama istehsalı olduqca aşağı düşmüş və 2009-cu ildən sonra barama istehsalı demək olar dayanmışdır. Bunun başlıca səbəbi barama istehsalının inkişaf etdirilməsində maliyyə çətinlikləri olmuş və istehsal aqreqlarının yenisi ilə əvəz olunmasına imkan olmamışdır.

5-ci cədvəldəki rəqəmlərdən göründüyü kimi Şəki İrək Şirkətinin əsas istehsal gücünün səviyyəsi 1990-cı ildə 84,0 % olduğu halda, 1995-ci ildə aşağı düşmüşdür. Lakin əsas fonqların dəyəri 88,1 faizdən 99,4 faizə çatdırılmışdır. İşçilərin orta illik sayı 7222 nəfərdən azalaraq 6394 nəfərə enmişdir. Xam barama tədarükü 10670 sentnerdən 690 sentnerə düşmüşdür.

Nəzərə almaq lazımdır ki, yetişmiş kümçülər, toxucular, boyaqçılar, usta və usta köməkçiləri olduqca azdır. Odur ki, Azərbaycanda baramaçılığın yüksək inkişafını yenidən təmin etmək üçün baramaçılıq üzrə mütəxəssislər hazırlanması tələb olunur.

No		1990	1994	1995
1.	Layihə üzrə istehsal gücü min m ² parça	34928	34928	34928
2.	Faktiki istehsal edilmişdir min m ² parça	29328	5826	1020
3.	İstehsal gücündən səviyyəsi %	84	17	3
4.	Əsas fondların dəyəri mln. manat Onlardan: az istehsal təyinatlı fond İstehsal təyinatlı fondların xüsusi çəkisi %	5,6 4,9 88,1	4192,5 4162,7 99,3	4630,1 46001 99,4
5.	İşçilərin orta illik sayı – nəfər	7222	6575	6394
6.	Fondla silahlanma səviyyəsi, bir işçiyə görə manat	0,7	633	719
7.	Xam barama tədarükü –sentnerlə - dəyəri mln manat - 1 sentnerin qiyməti-manatla	10670 4,8 447	2590 647,5 250000	690 1700,0 2463768
8.	Əlavə ödənişlər , min manat - əlavə dəyər vergisi Onun xüsusi çəkisi-%% -təra xərcləri Onun xüsusi çəkisi-%% -nəqliyyat xərcləri Onun xüsusi çəkisi-%% -sair xərclər Onun xüsusi çəkisi-%%	- 0 0 160 3,36 113 2,37 5 0,1	 107917 1667 17350 2,68 14250 2,20 156 0,02	 283333 1667 23200 1,36 21450 1,26 490 0,03
9.	Barama tədarükünə bütün xərclər.mln manat Onun əsas dəyərə nisbəti-%%	5,0 106	487,2 122	2028,5 119
10.	Kreditör borcları-cəmi mln manat. -ilin əvvəlinə qalıq-cəmi Ondan barama tədarükü üzrə. -barama tədarükü üzrə ilin axırına olan kreditör borcların tədarük edilmiş baramanın dəyərində nisbəti-%% - ilin axırına olan kreditör borcların ilin əvvəlinə olan həmin borclara nisbəti-%	 0,2 0 0 99	 175,9 0 33,3 844	 1484,9 262,0 61,6 316
11.	İlkin emaldan əldə edilmiş barama lifindən istifadə edilmiş və ya satılmışdır-cəmi- sentnerlə -onun tədarük edilmiş baramaya nisbəti-% -onun tam maya dəyəri,mln manat -onun tədarük edilmiş baramanın dəyərində nisbəti-%% Bir sentnerin qiyməti-manat Onun tədarük edilmiş baramanın qiymətinə nisbəti-%% Satılmış lifin dəyəri-mln manat Satılmış lifin 1 sentnerinin qiyməti-min manat Satış qiymətinin maya dəyərində nisbəti-%% -şirkətin öz istehsalında istifadə edilən lifin miqdarı- sentnerlə -onun xüsusi çəkisi-%% -onun tam maya dəyəri-mln manat -1 sentner maya dəyəri min manatla -onun satış dəyəri-mln manat -1 sentnerin satış qiyməti-min manat -satış qiymətinin maya dəyərində nisbəti-% Başqa istehsalçılara satılmışdır-sentner -onun xüsusi çəkisi -%% - onun tam maya dəyəri-mln manat - 1 sentnerin maya dəyəri -min manat -onun satış dəyəri-mln manat Onun 1 sentnerinin satış qiyməti-min manat Satış qiymətinin maya dəyərində nisbəti-%	2300 22 4,86 102 2113 473 4,91 2,1 101 2160 94 4,6 2,1 4,6 2,1 100 140 6 0,29 2,1 0,34 2,4 116	1780 69 1762,8 272 990347 396 1793,3 1007,5 102 1570 88 1559,7 993,4 1559,7 993,4 100 200 12 203,1 1015,7 233,6 1168,0 115	510 74 6315,9 372 12384120 503 6649,0 13037,2 105 220 43 2706,8 12303,7 2706,8 12303,7 100 290 57 3609,1 12445,1 3942,2 13523,7 109

12.	Əsas istehsalın maya dəyərinin kalikulyasiyası-mln manatla	22,6	7143,7	7414,2
	-əmək haqqı və sosial sığortaya ödəmələr-mln manatla	2,1	1030,4	1903,8
	Onun xüsusi çəkisi-%%	9,4	14,4	25,7
	K\it -nün məhsullarının dəyəri-mln manat	20,0	5052,1	3167,1
	Onun xüsusi çəkisi-%%	88,6	70,7	42,7
	-yanacaqın dəyəri-mln manat	0,05	238,7	514,5
	Onun xüsusi çəkisi-%%	0,2	3,3	6,9
	-enerjinin dəyəri-mln manatla	0,1	218,2	1150,0
	Onun xüsusi çəkisi-%%	0,4	3,1	15,5
	-amortizasiya ayırımları-mln manat	0,27	372,2	119,5
	Onun xüsusi çəkisi-%%	1,2	5,2	1,6
	-faiz ödəmələri	0	95,2	448,2
	Onun xüsusi çəkisi-%%	0	1,3	6,0
	-sair ödənişlər-mln manat	0,05	136,6	111,6
	Onun xüsusi çəkisi	0,2	1,9	1,5
13.	Debitor borcları -mln manat			
	-ilin əvvəlinə qalıq	1,5	107,0	344,4
	-ilin axırına qalıq	0,9	344,4	526,6
	İlin axırına olan qalığın ilin əvvəlinə olan qalığa nisbəti-%%	62	322	153
	- ilin axırına olan debitor borclarının kreditor borclarına nisbəti-%%	425	23	11
14.	Bank ssudaları və sair dövlət yardımları alınmışdır-mln manat	4,0	308,6	842,0
	-bank ssudalarından istifadə üçün ödənməmişdir.mln manat	2,5	203,6	367,0
	Onun alınmış ssudalara nisbəti-%%	62	66	44

Yuxarıda qeyd olunanlar nəzərə alınaraq son illər bu sahədə inkişafa nail olunması üçün müəyyən cəhdlər edilmişdir. Belə ki, 2008-ci ildə Qəbələ iqtisadi rayonunda «Şəki İpək» ASC ilə baramanın alınması üçün müqavilə bağlanmış, yeni toxmacar bağların salınması məqsədilə lazımi tədbirlər görülmüş və təsərrüfatlarda ipək qurdunun bəslənməsi üçün təbliğat-təşviqat işləri aparılmışdır. Bununla yanaşı Oğuz rayonunda da ipəkçiliyin inkişafı üçün tut bağları genişləndirilmişdir. Eləcə də 2008-ci ildə Şəki rayonuna «Şəki-İpək» ASC tərəfindən Çindən 116 kq ipək qurdu toxumu gətirilmiş, respublikanın 11 rayonunda ipəkçiliklə məşğul olan kənd əməkçilərinə paylanmış və 81 ton yaş barama tədarük edilmişdir. Kümardlara 80 min ədəd məhsuldar tut tingi paylanmış və nəticədə 47 hektar yeni tut plantasiyaları salınmış, 94 ha köhnə toxmacar bağlarında təmir-bərpa işləri aparılmışdır. Barama mövsümü dövründə rayonun kumdarlarına 770 qutu barama qurdu toxumu paylanmışdır. Nəticədə 15850 kq barama istehsal olunmuşdur və kumdarlardan əldə olunmuş baramanı son qiymətlə 4 AZN-ə qeri almışlar.

Şəki rayonunda da yeni salınmış tut bağlarının hesabına yaxın gələcəkdə barama istehsalının 35-40 tona çatdırılması mümkün olacaqdır. Son zamanlarda Balakəndə 250 ha, Zaqatalda 250 ha, Kürdəmirdə 200 ha tut, calğa bağları salınmışdır.

2008-ci ildə Balakən iqtisadi rayonunda ipəkçiliyin inkişaf etdirilməsi üçün Çin növündən olan 300 qutu ipəkqurdu toxumu gətirilərək kumdarlara paylanmışdır. Kümardların yüksək məhsuldar

ipəkqurdu toxumu ilə təmin edilməsi üçün hazırlıq işləri aparılmışdır. Rayonda baramaçılıq daha da inkişaf etdirmək üçün Baş Barama Toxumu zavodunun fəaliyyəti bərpa edilmişdir.

Qax rayonunda 2008-ci ildə 318 min ədəd tut tingi əkilmiş, onların becərilməsi işləri aparılmışdır. Rayonda Toxum İstehsalı Laboratoriyası işə salınmış, 110 kq barama toxumu istehsal edilməklə 31,1 ton barama istehsal olunmuşdur. 2008-ci ilin yaz yemləndirilməsinin təşkili məqsədilə müqavilə əsasında Qax damazlıq ipəkçilik stansiyasında 15 kq super elit və elit tut ipək qurdu toxumu hazırlanmışdır.

Azərbaycanda baramanın istehsal edilməsi üçün tələb olunan barama qurdunun əsas yemi tut yarpağıdır, yarpaq sıxlığına, böyüklüyünə görə tut ağacının 24-dən çox növü vardır. Əvvəllər bu ağacları arxlar, bərələrin kənarlarında əkməklə artırardılar. Sonralar həyətəni, istifadə üçün verilmiş torpaqlarda əkməklə artırardılar. Daha sonralar calğa toxumunu almaqla çəkilişlərdə yetişdirməklə əldə edib istənilən yerlərə əkirdilər.

Baramaçılıq elə bir sahədir ki, onun inkişafını təmin etmək bütün təsərrüfat formalarında əlavə gəlir mənbəyi kimi baxılmalıdır. Çünki baramaçılıq əlavə əkin sahəsi tələb olunmur və işçi potensialından səmərəli istifadəyə imkan yaradır. Baramanın becərilmə müddəti çox qısa olmaqla becərməyə təqəüddə olan şəxslər, evdar qadınlar, məktəb şagirdləri (ağır əməkdə deyil sadə və yüngül qanunçuluğa uyğun qaydada) maddi maraq prinsipləri nəzərə alınmaqla digərləri cəlb edilə bilərlər.

Bir qutu ipək qurdunun yemlənməsi üçün 1 ton tut yarpağı, 5 qutunun yemlənməsi üçün 1 hektar tut planta-siyası tələb olunur. 1 qutuda 29 qr ipək qurdu olurdu. Orta hesabla hər bir qutudakı ipək qurdundan 40-45 kq barama alınır. Bu hesabla 5 qutudan orta hesabla 200-225 kq yaş barama alınır.

2, 72 kq yaş baramadan 1 kq quru barama alınır. Keyfiyyətli yerli quru baramanın 3 kq-dan 1 kq ipək alınır. 1 kq ipəkdən 1,35 metr parça alınır. Belə keyfiyyətli ipək həmçinin Özbəkistanda 2,5-2,7 kq baramadan alınır, bu da yaxşı göstəricidir.

İnternet məlumatlarına görə dünya bazarında 1 kq xam ipəyin qiyməti 13 dollar təşkil edirdi.

Bu hesabla 1 hektar sahədən yığılmış calğa yarpağı ilə yemlənmiş 5 qutu barama qurdu toxumundan 26 kq xam ipək alınır, dünya bazarında onun qiyməti 340 dollar təşkil edirdi.

Çində istehsal olunan barama qurdu toxumu dünya üzrə ən keyfiyyətli hesab olunur. Əgər respublikaımızda nəzərə alsaq ki, istehsal olunan ipək sapın uzunluğu 500-700 m, Çində istehsal olunan ipək sapın uzunluğu isə 1500-1800 m - dir. Çin istehsalçıları hər qutudan 80 kq barama, bizimkilər isə 40-45 kq barama alırlar. Maraqlıdır ki, buna baxmayaraq onların məhsuldarlığı ümumi göstəricilərə görə maya dəyəri aşağıdır. Bütün bu deyilənlərdən belə nəticəyə gəlinir ki, ölkəmizdə baramaçılığın inkişaf etdirilməsinə ehtiyac vardır.

Baramaçılıq tək ipəkçilik sənayesi demək deyil, həm də xalq təsərrüfatına tətbiq olunmuş çox üstün tərəfləri olan strateji əhəmiyyətə malik sahədir. Belə ki, barama xammalının emalından alınan xam ipəkdən hərbiyə yüksək sürətə malik olan az məsafədə dayandırılması tələb olunan təyyarələrin dayandırılmasında, ballistik raketlərin yerə endirilməsində, tibbiyə, aviasiyada, kosmik tədqiqatlarda, elektro-texnikada, müdafiə sənayesində və s. sahələrdə geniş istifadə olunur. İsti ölkələrdə ipəkdən hazırlanmış baş

örtükləri və geyimlər tibbi əhəmiyyəti olması ilə əlaqələndirilir. Barama məhsulu ipək məmulatı üçün xammaldır və üstün iqtisadi səmərəliliyə malikdir. Xam ipəyin xalq təsərrüfatının müxtəlif sahələrində tətbiq dairəsinin genişləndirilməsi onun dünya bazarında qiymətinin fasiləsiz artması ilə müşahidə olunur. Odur ki, buradan belə nəticəyə gəlmək olur ki, Azərbaycanda barama istehsalının inkişafına və onun iqtisadi səmərəliliyinin yüksəldilməsinə lazımi diqqət və qayğı göstərilməsi tələb olunur. Yaxşı olar ki, istehsalçıların sosial-iqtisadi maraqları nəzərə alınmaqla respublikamızın əlverişli iqtisadi rayonlarında baramaçılıq daha da inkişaf etdirilsin.

İpəkçiliyin bərpası damazlıq işinin təşkilindən asılıdır. Bu məqsədlə ən azı bir Damazlıq Stansiyası və bir Qrenzavod işə salınmalıdır. Respublikaya xaricdən xammal (qrena, barama, ting və s.) gətirilməsinin qarşısı qətiyyətlə alınmalı və respublika özü bu xammalın istehsalına çevrilməlidir.

Bu mühüm istehsal sahəsinin inkişaf etdirilməsi üçün zəruri tənzimlənmə tədbirləri həyata keçirilməlidir. Tənzimlənmədə barama məhsulunun emal müəssisələri tərəfindən alış qiyməti minimum həddə çatdırılmalı, ən azı barama istehsalının rentabelliyni 35-45%-ə çatdırılmalıdır ki, istehsalçılar bu məhsulun təkrar istehsal olunmasına və inkişaf etdirilməsinə maraqlı olsunlar. Bu cür tənzimlənmə tədbirləri ilə baramaçılığın inkişafına nail olmaq olar və kənd yerlərində əhalinin işsizliyini qismən aradan qaldırılmasına kömək olar.

Bütün bu deyilənləri nəzərə alaraq Azərbaycan Respublikasında aqrar-sənaye kompleksinin ən gəlirli və əlverişli sahələrindən olan baramaçılığın inkişaf etdirilməsi üçün dövlət səviyyəsində mühüm tədbirlərin həyata keçirilməsi zəruridir.

ƏDƏBİYYAT

1. Z.H.Əfəndiyev «İpək qurdunun yemlənməsi», Azərnaşr 1959.2. Əbülfəz Əliyev «İpəkqurdu xəstəlikləri və onlarla mübarizə», Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı 1977. 3. Namaz Bədəlov, «Azərbaycanda ipəkçilik», Bakı 1977, səh.6, 30,55. 4. Azərbaycanın etnoqrafiyası (ipəkçi), səh.114,115,116. 5. Məmməd Həsən Vəlili (Baharlı), Azərbaycan. 6. V.F.Mayer «Uroven jiznı naselenie SSSR», İzdatelıstva mısıg 1977, 100,103, fond iz zarplata v SSSR 383. 7. P.M.Vahidov «Azərbaycan III-YIII əsrlərdə» Bakı-1961 səh-86. 8. Azərbaycan Statistika Komitəsinin məlumatı, Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı, Bakı-2009 səh.183,184. 9. Azərbaycan Statistika Komitəsinin məlumatı, «Regionların sosial-iqtisadi inkişafı» (2004-2008 –ci illər), aprel 2008-ci il

Перспективы развития шелководства в Азербайджане

Н.А.Шалбузов, А.Г.Садыгов

Развитие шелководства в нашей республике имеет особое значение. В с производственные показатели этого сектора были проанализированы и вы сектора.

Ключевые слова: шелкопряд, кокон, шелк, сырье, производство, цена

Development prospects of silkworm breeding in Azerbaijan

N.A.Shalbusov, A.H.Sadıqov

Development of silkworm breeding in our republic has a special importance as the main rawmaterial in silk production. According to this, the development stages and production indicators of this sector have been analysed and future development directions of this sector put forward in the article.

Key words: silkworm, cocoon, silk, rawmaterial, produce, price